

УДК 373.1:94(100)

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-1-241-247

**PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL ASPECTS OF USING THE
MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF STUDENTS'
HISTORY TEACHING IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Andriy HRYTSENKO,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer / doctoral student

<https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>

grikand@ukr.net

Андрій ГРИЦЕНКО,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач / докторант

*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
national pedagogical university*

*Глухівський національний
педагогічний університет імені
Олександра Довженка*

✉ 24 Kyiv-Moscow St.,
Hlukhiv, Sumy region, 41400

✉ вул. Києво-Московська, 24
м. Глухів, Сумська обл., 41400

Original manuscript received: January 17, 2020

Revised manuscript accepted: February 11, 2020

ABSTRACT

The article is devoted to the research of psychological and pedagogical aspects of the use of multimedia technologies in the process of teaching future teachers of history. The author highlights the relevance of the study, presents the main areas of study of the problem, highlighted previously unexplored issues. In the course of the study the influence of various psychological and pedagogical aspects (color, sound) on the use of multimedia technologies in the history teaching process was studied. The importance of revealing the main channel of information to the person from the environment (vision, smell, tactile sensations, hearing and taste sensations) for his educational activity is revealed. The role of effective use of multimedia by people with all types of perception (audio, visuals or kinesthetics) has been proved.

It was also substantiated the expediency of applying the narrow-subject principles of studying history with the use of multimedia technologies. A number of psychological benefits of using multimedia tools are described and the role of motivation and positive attitude to using multimedia technologies in the teaching of future history teachers is defined.

The author, having studied the theoretical aspects of this issue and having some practical experience in implementing multimedia educational tools in the educational process, concluded that the use of multimedia tools in the teaching of history and social and humanitarian disciplines leads to increased opportunities and freedom of action when searching and seeking information. . Also, the impact of visualization on the activation of imaginative thinking when working with graphic information is increasing.

The scientific novelty of the study is that a list of narrow subject principles for the study of history and other social and humanitarian subjects using multimedia technologies was proposed, as well as the same efficiency of using multimedia technologies by people with different types of information receipt from the environment. The obtained data can be used in pedagogical activity of teachers of history of

institutions of higher pedagogical education.

Key words: *multimedia technologies, history, study, future history teachers, information, psychological and pedagogical aspects, motivation*

Вступ. Активне впровадження мультимедіа в освітній процес і його вплив на користувачів стало предметом наукового дослідження педагогів та психологів. Динамічне поєднання текстів, кольорів, картинок, звуків, комп'ютерної графіки, відео, навчальних комп'ютерних ігор за допомогою мультимедійних технологій впливають на ефективність засвоєння навчальної інформації, сприяють кращому її запам'ятовуванню. Адже наочність, особливо динамічна, грає велику роль у зацікавленості і розумінні матеріалу. Відповідно медіакомпоненти мультимедійного середовища здійснюють певний вплив на організацію процесів мислення та розумову діяльність користувачів загалом.

Причому використання мультимедійних технологій, їх інноваційність і ефективність у результаті різноманітності форм і засобів активізують здатність майбутніх учителів до саморозвитку, викликають у них самоаналіз і призводять до самовдосконалення засобів мультимедійних технологій.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення і висновки щодо аспектів використання мультимедійних технологій у процесі навчання майбутніх вчителів історії, а саме: розробка загальних теорій використання мультимедіа в освіті (В. Агеев, В. Беспалько, В. Биков, Б. Гершунский, А. Єршов, П. Жданович, М. Роберт, С. Свириденко, Р. Селезньова, О. Шестопалюк); створення і застосування мультимедійних навчальних програм (В. Афанасьєв, С. Дмитрієв, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Маєр, Р. Томаков, С. Трапезников, В. Шевченко); вплив мультимедійних технологій на психологічний розвиток особистості (Ю. Бабаєва, Л. Гурєва, С. Костюк, Ю. Машбиць, П. М'ясоїд, О. Тихомиров, В. Харченко); застосування мультимедіа в навчальному процесі (Н. Анісімова, Н. Воронова, Ю. Казаков); методичні основи використання засобів мультимедіа на уроці історії (А. Тележинська, С. Телуха і багато інших).

Методи та методики дослідження. Незважаючи на такий рівень наукових досліджень, проблема психолого-педагогічних аспектів використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії студентів закладів вищої педагогічної освіти в сучасних умовах ще недостатньо досліджені в педагогічній теорії та педагогічній практиці. При цьому існує цілий ряд протиріч, зокрема між зростанням вимог до навчання історії студентів з використанням мультимедійних технологій і відсутністю системи науково-методичного забезпечення на кожному етапі навчання; між психологічною здатністю студентів до швидкого накопичення знань і умінь застосовувати все нове і прогресивне і недостатньою мотивацією і, як наслідок, досвідом у викладачів, урахуванням специфіки використання мультимедіа в процесі навчання історії.

Для здійснення дослідження впливу різних психолого-педагогічних аспектів, дотримання вікових і психологічних особливостей учнів та студентів на ефективність використання мультимедійних технологій у

процесі навчання історії було використано такі методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми; моделювання для визначення впливу різних психолого-педагогічних аспектів на використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії.

Результати та дискусії. У кожної конкретної людини за умови врахування особистісних характеристик про хід пізнавальних психічних процесів переважає той чи інший вид сприйняття інформації. З п'яти основних каналів надходження інформації до людини від навколишнього середовища (зір, нюх, тактильні відчуття, слух і смакові відчуття) три безпосередньо впливають на освітню діяльність. За цією ознакою психологи класифікують людей на аудіалів, візуалів або кінестетиків. Наприклад, кінестетикам (діячам) важлива сама індивідуальна робота з програмами з керуванням процесу (через дотик до клавіатури), отримання інформації під час руху рук, ніг, дрібної моторики – пальців, з почуттям причетності до обробки інформації, що з'являється на моніторі. Відповідно, аудіали (слухачі) краще засвоюють почуту від когось або ж висловлену вголос інформацію, а візуали (глядачі) завдяки перегляду зображень і відео через образи, слово, текст зосереджуються на загальній картинці предмета.

За умови того, що в людей не існує чистих типів сприйняття інформації, а тільки домінують ті чи інші, поєднання всіх цих процесів з допомогою мультимедіа дозволяють однаково ефективно засвоювати інформацію людям з різними типами сприйняття. Відповідно для підвищення ефективності освітньої діяльності бажано вміти визначати провідну типологію сприйняття інформації. Це дасть можливість співвіднести стиль передачі інформації викладачем, що відповідає стилю сприйняття студентів (Гафарова, 2004: 4).

Не меншу роль для ефективності засвоєння навчальної інформації відіграють кольори, що мають фізіологічну і психологічну складові (Петренко, 1988) і впливають на емоції та інші прояви психологічного стану й інтелекту. Вплив кольору на людину вивчає, крім психології, колористика. Дотична до цього питання також і медицина завдяки терапевтичній цінності кольорів. Фахівці з маркетингу слідом за психологічними дослідженнями також активно використовують сигнали кольорів, зокрема ті, що збуджують емоції або зміцнюють позитивний настрій.

Таким чином, поєднання кольорів, особливо у візуалів, відіграє важливу роль у ході навчальної діяльності, приводячи до кольорових асоціацій, які викликають спогади і пов'язані з ними емоції, образи, а також фізичні (акустичні, просторові, фактурні), емоційні (позитивні, негативні, нейтральні), етичні стани.

Так, В. Агеєв, виходячи з позиції комп'ютерної семіотики, для попередження стомлення зору і зниження колірної чутливості пропонує відмовитися від використання контрастів яскравості (темно-фіолетового, блідо-рожевого тощо), а застосовувати в одному зображенні поєднання кольорів, які взаємно доповнюють один одного, дотримуючись принципу колірного балансу. Причому, тексти повинні бути теплих кольорів,

привертаючи увагу, а фони роботи з холодних, що роблять компенсаційний вплив (Агеев, 2002: 173-177).

Слідом за зображенням звук, особливо для аудіалів, грає важливу роль для мультимедійних засобів як найбільш дієвий. Адже саме мовні коментарі доповнюють інформацію, представлену на екрані. Звукова форма подання інформації буде ефективною, якщо вона не дублює текст і не повторює поданий відеоряд або ілюстрації на екрані, а має високу якість, звертає увагу на супутній аспект розкритою теми або спонукає до роздумів. Звук у навчальних засобах використовується також для забезпечення зворотного зв'язку і створення певної емоційної атмосфери при виконанні завдань.

Історія і соціально-гуманітарні дисципліни поряд із загальнопредметними формами організації роботи з використанням мультимедійних технологій має також і вузькопредметні (ключові). До перших можна віднести використання на занятті мультимедійних можливостей комп'ютера, що стає наочним посібником або добіркою наочності, яка здійснює емоційне враження, що створює живий образ епохи, яскраву картину. Вона легко і невимушено вкладається в пам'яті і свідомості студента (у вигляді мультимедійної презентації або відеосюжету викладача або студентів) і полегшує засвоєння інформації, допоміжних матеріалів з гіперпосиланнями на інші ресурси за допомогою проектора і екрана або мультимедійної дошки.

У той же час завдяки широкому колу електронних інформаційних ресурсів (віртуальних екскурсій музеями світу, електронних архівних даних, бібліотек історичної літератури, спеціальних енциклопедій тощо) під час вивчення історії можна ефективно використовувати пошук інформації й обробки історичних джерел, роботу з історичними картами в мережі Інтернет або з відповідних компакт-дисків для виконання лабораторно-практичних робіт, проєктів, написання рефератів, виконання будь-якого творчого завдання (уявні мандри, знайомство з визначними історичними діячами), проведення конкурсів для допитливих учнів з історичної тематики, організації проблемних уроків з елементами дискусії (Богдановська, 2009; Шевченко, 2007). Крім того, сучасне програмне забезпечення дозволяє організувати проведення різних опитувань, тематичного оцінювання, тестування учнів (Мокрогуз, 2005). У ході вивчення історії за допомогою мультимедійних технологій велику роль відіграють міжпредметні зв'язки з українською та зарубіжною літературою, образотворчим і музичним мистецтвом, художньою культурою і можливістю створення міждисциплінарних мультимедійних проєктів.

Важливо, що в учнів на уроках історії завдяки акцентуванню уваги на альтернативних оцінках однієї й тієї ж події в різних електронних ресурсах поступово формується потреба встановлення цінності інформації, що використовується ними для прийняття важливих рішень (Богдановська, 2013: 64-65). Також ефективність використання мультимедійних технологій багато в чому залежить від гігієни праці з комп'ютерною (мультимедійною) технікою. Більшість дослідників

(І. Алейніков (Алейніков, 2011), Л. Богдановська (Богдановська, 2009), Р. Гуревич (Гуревич, 2012), О. Худобець, Ю. Чебослаєв (Худобець, 2005), С. Шевченко (Шевченко, 2007)) звертають увагу на необхідність дотримання вікових і психологічних особливостей учнів і студентів при використанні мультимедійних технологій, спираючись на певні психологічні особливості сприйняття і мотивації.

Так, Р. Гуревич до ефективних форм, які дозволяють формувати професійну компетентність майбутніх педагогів у галузі використання інформаційно-комп'ютерних технологій (Гуревич, 2012: 61), відносить факультативні заняття, організацію обміну досвідом у межах освітнього закладу і між такими (відкриті заняття, семінари і конференції, конкурси), а також індивідуальні консультації. Відповідно викладачі на лекціях розглядають зі студентами освітні можливості інформаційних технологій, формуючи на практичних заняттях та лабораторних практикумах уміння працювати на комп'ютері, використовувати інформаційно-комунікативні технології.

У психологічному плані мультимедійні засоби сприяють навчальній діяльності студентів, підвищуючи мотивацію до вивчення, коли вони можуть вибирати відповідний темп роботи з інформацією, при необхідності повертаючись до складного або незрозумілого матеріалу, тримаючись при цьому, конфіденційності. Упевнено почувати себе на заняттях, відчуючи психологічний комфорт. Однак при постійному використанні мультимедійних технологій на певному етапі настає зниження ефективності навчання, коли більша частина інформації просто не сприймається та не осмислюється мозком. Тобто, незважаючи на розвиток пізнавальних здібностей та підвищення мотивації навчання на початковому етапі, згодом відбувається певна пригніченість інтуїтивного начала.

Висновки. У результаті проведеного аналізу психолого-педагогічних аспектів впливу мультимедійних технологій на процес навчання історії студентів закладів вищої педагогічної освіти можуть бути сформульовані висновки:

У психології та суміжних науках визначені закономірності різних впливів кольорів і звуку через фізіологічні особливості очей і вух людини, законів оптики, з посиленням впливу мультимедійних засобів на увагу користувачів.

Вивчення історії разом з іншими суспільно-гуманітарними предметами, крім загальних принципів використання мультимедійних технологій, притаманних більшості навчальних предметів, передбачає застосування таких вузькопредметних принципів, як пошук інформації й обробки історичних джерел, робота з історичними картами за допомогою електронних інформаційних ресурсів під час виконання лабораторно-практичних робіт; створення допоміжних електронних посібників методом проєктів; виконання творчих завдань; акцентування уваги на альтернативних оцінках однієї і тієї ж події в різних електронних ресурсах із встановленням цінності інформації.

Відповідно дослідження питання не обмежується цією статтею, а потребує подальших напрацювань, зокрема, розробки методичних

рекомендацій використання мультимедійних навчальних засобів в процесі вивчення історії та предметів суспільно-гуманітарного циклу майбутніми вчителями історії.

Література

1. Агеев В. Н. Семиотика. Москва: Весь мир, 2002. 256 с.
2. Алєйніков І. А. Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних технологій на уроках історії і права». *Інформаційно-комунікаційні технології навчання: психолого-педагогічні та дидактичні аспекти впровадження*, упоряд. Л. Голодюк. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2011. С. 21-24.
3. Богдановська Л. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії. *Рідна школа*. 2013. № 3. С. 62-65.
4. Богдановська Л. П. Особливості викладання курсу всесвітньої історії при застосуванні засобів інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2009. Вип. 19. 2009. С. 47–53.
5. Гафарова А. К. О выявлении образно – логической единицы в мыслительной деятельности учащихся на уроках геометрии. *Межвузовский сборник научных трудов*. С.-Петербург, Мурманск, 2004. 162 с
6. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.
7. Мокрогуз О. П. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя (3 практики запровадження комп'ютерних технологій на уроці історії). *Історія в школах України*. 2005. № 1. С. 3-6.
8. Петренко В. Ф., Кучеренко В. В. Взаимосвязь эмоций и цвета. *Вестник МГУ. Сер. 14. Психология*. 1988. № 3. С. 70-82.
9. Худобець О. А., Чебослаєв Ю. Н. Використання технології презентацій в практичній роботі шкільного вчителя історії. *Історія та правознавство*. 2005. № 25. С. 19-21.
10. Шевченко С. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні суспільних дисциплін. *Народна освіта*. 2007. вип. 2. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/2/statti/shevchenko_s/shevchenko_s.htm (Дата звернення: 31.12.2019).

References

1. Ageev V. N. (2002). Semiotika. Moskva: Ves mir. [in Russian].
2. Aleinikov I. A. (2011). Psykholoho-pedahohichni aspekty vykorystannia multymediinykh tekhnolohii na urokakh istorii i prava». Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii navchannia: psykholoho-pedahohichni ta dydaktychni aspekty vprovadzhenia, uporiad. L. Holodiuk. Kirovohrad, 21-24. [in Ukrainian].
3. Bohdanovska L. P. (2013). Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii na urokakh istorii. *Ridna shkola*, 3, 62-65. [in Ukrainian].
4. Bohdanovska L. P. (2009). Osoblyvosti vykladannia kursu vsesvitnoi istorii pry zastosuvanni zasobiv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. *issue 19*, 47–53. [in Ukrainian].
5. Gafarova A. K. (2004). O vyiyavlenii obrazno–logicheskoy edynitsyi v myslitelnoy deyatelnosti uchashchysya na urokah geometrii. Mezhuovovskiy sbornik nauchnykh trudov. S.-Peterburg, Murmansk. [in Russian].
6. Hurevych R. S. (2012). Informatsiini tekhnolohii navchannia: innovatsiinyi pidkhd : navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: TOV firma «Planer». [in Ukrainian].
7. Mokrohuz O. P. (2005). PK yak universalna skladova optymizatsii roboty vchytelia (Z praktyky zaprovadzhenia kompiuternykh tekhnolohii na urotsi istorii).

Istoriia v shkolakh Ukrainy, 1, 3-6. [in Ukrainian].

8. Petrenko V. F., Kucherenko V. V. (1988). *Vzaimosvyaz emotsiy i tsveta. Vestnik MGU. part. 14. Psihologiya. No 3, 70-82.* [in Russian].

9. Khudobets O. A., Cheboslaiev Yu. N. (2005). *Vykorystannia tekhnolohii prezentatsii v praktychnii roboti shkilnoho vchytelia istorii. Istoriia ta pravoznavstvo*, 25, 19-21. [in Ukrainian].

10. Shevchenko S. M. (2007). *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u vykladanni suspilnykh dystsyplin. Narodna osvita. issue 2.* URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/2/statti/shevchenko_s/shevchenko_s.htm [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню психолого-педагогічних аспектів використання мультимедійних технологій у процесі навчання майбутніх учителів історії. Автором висвітлені актуальність дослідження, представлені основні напрямки вивчення проблеми, виділені не досліджені раніше питання, зокрема вплив різних психолого-педагогічних аспектів (кольору, звуку) на використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії. Розкрито значення виявлення основного каналу надходження інформації до людини від навколишнього середовища (зір, нюх, тактильні відчуття, слух і смакові відчуття) на його освітню діяльність. Доведено роль ефективного використання мультимедіа людьми з будь-якими типами сприйняття (аудіали, візуали або кінестетики).

Також було обґрунтовано доцільність застосування вузькопредметних принципів вивчення історії та інших суспільно-гуманітарних предметів з використанням мультимедійних технологій. Описано ряд психологічних переваг використання засобів мультимедіа та визначено роль мотивації та позитивної установки до використання мультимедійних технологій у процесі навчання майбутніх учителів історії.

Автор, дослідивши теоретичні аспекти цього питання та маючи певний практичний досвід упровадження мультимедійних навчальних засобів у освітній процес, дійшов висновку в тому, що використання засобів мультимедіа в процесі навчання історії призводить до збільшення можливостей і свободи дій при пошуку й обробці інформації. Також зростає вплив візуалізації на активізацію образного мислення при роботі з графічною інформацією.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що було запропоновано перелік вузькопредметних принципів вивчення історії та інших суспільно-гуманітарних предметів з використанням мультимедійних технологій, а також доведена однакова ефективність використання мультимедійних технологій людьми з різними типами надходження інформації до людини від навколишнього середовища. Отримані дані можуть бути використані в педагогічній діяльності викладачів історії закладів вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: мультимедійні технології, історія, навчання, майбутні вчителі історії, інформація, психолого-педагогічні аспекти, мотивація.